

การสร้างแรงจูงใจในพระพุทธศาสนา

Motivation Making in Buddhist way

พระครูจริยาภิราม อคฺคจิตฺโต

PhrakruJariyapiram Accacitto

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Humanities, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: Prakrujari2506@gmail.com

Retrieved: January 16, 2023; Revised: January 30, 2023; Accepted: February 2, 2023

บทคัดย่อ

การสร้างแรงจูงใจในพระพุทธศาสนาจะเห็นได้ว่าพระพุทธองค์ที่ ทรงมีวิธีการหลากหลายวิธีในการดึงบุคคลต่าง ๆ เข้าหาธรรม ตั้งแต่ความศรัทธาในบุคลิกของพระองค์ คำตรัสที่กระตือรือร้น ปฏิหารย์ 3 เรื่องที่ผู้ฟังรู้อยู่แล้ว ใช้ผู้นำในชุมชนนั้น ๆ ใช้อุปนิสัยหรือความเคยชินของผู้ฟัง ใช้นิทานชาดก หรืออุปกรณ์ง่าย ๆ และที่สำคัญคือ อนุปพิทกาทา ทำให้เห็นการสร้างแรงจูงใจแบบต่าง ๆ ของพระพุทธเจ้า ซึ่งยังมีพระสูตรต่าง ๆ อีกมากมายในพระไตรปิฎกที่แสดงให้เห็นพุทธวิธีการสอนของพระพุทธองค์ อันแสดงให้เห็นถึงพุทธคุณ คือปัญญาซึ่งทำให้สำเร็จพุทธภาวะ ความเป็นประโยชน์ตนและความถึงพร้อมด้วยประโยชน์ตน เป็นต้น และความกรุณา ซึ่งให้สำเร็จพุทธกิจ ความเป็นผู้เป็นที่พึ่งของโลก และการปฏิบัติเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น เป็นต้น นอกจากนี้ควรมี 1) การรู้เท่าทันความจริง 2) การรู้เท่าทันกิเลสตัณหา 3) การฝึกการคิดแบบพระพุทธศาสนา 4) การไม่เชื่ออะไรง่าย ๆ 5) การเจริญสติ 6) การเรียนรู้ร่วมกัน 7) กัลยาณมิตรธรรม 8) ไม่ประมาท 9) มีความรู้พื้นฐานทางพระพุทธศาสนา คือ ความเอื้อเพื่อ รู้ประมาณ เข้าใจตนเอง

คำสำคัญ: การสร้างแรงจูงใจ, พระพุทธศาสนา

Abstract

Motivation Making in Buddhist way can be seen that the Buddha His Highness has a variety of methods to draw people towards the Dharma, from faith in His personality 3 words that twitch the miracle that the listener already knows Use leaders in that community, use character or familiarity of listeners, use fable stories or simple equipment, and most importantly Anuphapikapatha shows the motivation of the Lord Buddha. Which there are many sutras in the

Tipitaka that show the teaching methods of the Lord Buddha Which shows the Buddha's virtue Is the wisdom that makes Buddhism successful Self-interest and self-interest, etc. and kindness, which will accomplish Buddhist activities The dependency of the world And practices for the benefit of others, etc. In addition, there should be 1) Knowing the Truth 2) Knowing Passion 3) Passion for practicing Buddhism 4) Unbelief in simple things 5) Mindfulness 6) Learning together 7) Kalanammit Dharma 8) Do not be careless 9) Have basic knowledge of Buddhism, namely Generosity, understanding, understanding

Keywords: Motivation Making, Buddhist way

บทนำ

แรงจูงใจเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งสำหรับการเรียนรู้ เพราะแรงจูงใจเป็นพลังผลักดันให้คนเรากระทำพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมา บุคคลที่ได้รับแรงจูงใจที่ถูกต้อง จะเกิดความกระตือรือร้น และพยายามดิ้นรนเพื่อหาทางทำงานนั้นให้บรรลุเป้าหมาย ดังนั้นการเรียนการสอนจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ ก็ขึ้นอยู่กับ การสร้างแรงจูงใจเป็นสำคัญ (พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา, 2544) งานส่วนใหญ่ของผู้สอนก็คือการสร้างเงื่อนไขและกิจกรรมโครงสร้างที่จะจูงใจผู้เรียนให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ในศักยภาพการแสดงออกของเขาอย่างเต็มที่ ผู้สอนควรสร้างแรงจูงใจเพื่อให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมาย และเป็นแม่แบบของการสนใจการเรียนรู้ เพื่อถ่ายทอดความกระตือรือร้น ผู้สอนสามารถแสดงให้เห็นโดย อิริยาบถ คำพูด และการใช้สื่อต่าง ๆ ให้ผู้เรียนอยากรู้ อยากเห็น เกิดความสนใจ ต้องการเข้าใจ (ชาญชัย อาจิณสมาจาร, 2545) การสร้างแรงจูงใจเป็นกระบวนการที่ผู้เรียนจะถูกกระตุ้นให้เกิดความอยากที่จะไปยังเป้าหมายที่ต้องการ แรงจูงใจจึงกระตุ้นและผลักดันให้ผู้เรียนมีการตอบสนองอย่างกระตือรือร้น และสามารถทำให้ผู้เรียนมีความตั้งใจสม่ำเสมอ แรงจูงใจที่ผลักดันนี้ เกิดขึ้นจากแรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motives) คือ ความต้องการ ทศนคติ ความทะเยอทะยาน ความสนใจและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เป็นต้น หรือ แรงจูงใจภายนอก (Extrinsic Motives) คือ ความมุ่งหวัง และความต้องการของบิดามารดา หรือเครื่องล่อใจ เป็นต้น แรงจูงใจจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดแนวทางเกิดพลังช่วยกระตุ้นความสนใจ พัฒนาความสนใจ และการใฝ่หาความรู้ เพราะทุกคนมีสิ่งเร้าและแรงจูงใจเป็นสิ่งผลักดันให้มีความกระฉับกระเฉง จริงจัง ตั้งใจ มีอิทธิพลให้พฤติกรรมมีความเข้มข้น แข็งขัน มุ่งมั่นสู่ความสำเร็จ อย่างไม่เบื่อง่าย การจูงใจมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้อย่างยิ่ง คือทำให้การเรียนรู้มีผลเต็มที่ การจูงใจผู้เรียนยังมีสูงเพียงใด การเรียนรู้ยิ่งเกิดขึ้นในระดับสูงเพียงนั้น คนเรามีเรื่องทำอะไรๆ ตลอดเวลาไม่อยู่นิ่งก็เพราะว่าแรงจูงใจนั่นเอง มีนักจิตวิทยาชื่อเดซีกล่าวว่า “มนุษย์มีความต้องการพื้นฐานทางจิตใจ 3 ประการ คือ (1) ความต้องการมีความสามารถ (need for competence) (2) ความต้องการมีอิสระในตนเอง (need for autonomy) และ (3) ความต้องการมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น (need for relatedness) ความต้องการเหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นต่อการส่งเสริมให้เกิดแรงจูงใจภายใน” (Deci and Ryan, 2000) สอดคล้องกับ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ที่กล่าวว่า “เมื่อบุคคลมีฉันทะเป็นแรงจูงใจจะทำให้เกิดการเปลี่ยนพฤติกรรม โดยการสร้างความรู้ความเข้าใจให้เกิดความรักความดีงามของผลการกระทำนั้นจนเกิดฉันทะที่ถาวร (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2555) เพราะหลักอภิสัทธา 4 จะเกื้อหนุนกันและกันเกิดด้วยกัน เช่น เมื่อเกิดฉันทะที่มีใจรักแล้ว ก็จะทำให้เกิดความพากเพียร เมื่อเกิดความพากเพียรแล้ว ก็จะทำให้ใจจดจ่อใส่ใจอยู่เสมอ ซึ่งจะเปิดช่องให้ใช้ปัญญาในการพิจารณาไตร่ตรองหลักอภิสัทธา 4 จึงถือว่าเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญซึ่งสามารถนำมาใช้ในการเสริมสร้างแรงจูงใจภายในเพื่อให้เกิดพฤติกรรมกระตือรือร้นที่ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ 1) การส่งเสริมให้เกิดฉันทะซึ่งหมายถึง มีความพอใจที่จะเรียนภาษาบาลีซึ่งผู้คนกล่าวกันว่าเรียนยาก เรียนลำบาก ทำให้เกิดความยุ่งยาก เหนื่อย ท้อ เมื่อต้องศึกษาภาษาบาลี แล้วจะทำอย่างไร ให้ศาสนทายาทเกิดความสนใจใส่ใจการเรียนภาษาบาลี ไม่ให้เกิดความเหนื่อย ท้อและความยากในการท่องจำ ความพึงพอใจนี้เองจะสร้างแรงกระตุ้นในการกำหนดเป้าหมายที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดอยากเรียนสิ่งที่ยาก 2) การส่งเสริมให้เกิดวิริยะ หมายถึง มีความเพียร พยายามมีมานะอดทนต่อสู้กับความยากลำบากความท้อ ความเบื่อหน่ายในการเรียนภาษาบาลีที่ยาก เพราะปัญหาที่ปรากฏในการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์นั้นได้อย่างไร โดยเฉพาะด้านบุคลากร คือ ผู้บริหารยังขาดความรู้ความเข้าใจในหลักการบริหารการศึกษา ไม่มีกลยุทธ์ ในการวางยุทธศาสตร์การเรียนการสอนภาษาบาลีอย่างชัดเจน ไม่มีการวินิจฉัยสั่งการและการติดตามประเมินผล ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ขาดทักษะในการสอน ขาดการผลิตและการใช้สื่อใหม่ๆ ที่ต้องตามจริตของผู้เรียนในยุคปัจจุบัน ในด้านการบริหารงานฝ่ายธุรการและการเงินไม่มีระบบ เกิดความล่าช้า ไม่มีการจัดเก็บข้อมูล อีกทั้งงบประมาณที่ได้รับก็ไม่เพียงพอต่อการดำเนินงาน หลักสูตรไม่มีการพัฒนา ไม่มีการปรับปรุงวิธีการเรียนการสอน วิธีวัดผลประเมินผล และที่สำคัญที่สุดคณะสงฆ์ผู้บริหารสำนักศาสนศึกษาที่ประสบปัญหาทั้งหลายนั้น ต้องหันกลับมาสร้างแรงจูงใจให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียนภาษาบาลีด้วยความเพียรพยายามมุนานะบากบั่นให้ผู้เรียนมีความมุ่งมั่นในทุกด้านทุกมิติที่เกี่ยวข้องกับภาษาบาลีว่ามีประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาและพุทธศาสนิกชนอย่างไร 3) การส่งเสริมให้เกิดจิตตะ หมายถึง เอาใจใส่ จดจ่ออยู่กับเป้าหมายที่ตั้งไว้ว่าจะต้องเรียนภาษาบาลีเพื่ออะไร อย่างชัดเจน 4) การส่งเสริมให้เกิดวิมังสา หมายถึง ผู้เรียนคำนึงถึงพิจารณาไตร่ตรองผลดีและผลเสีย หาเหตุผลและแนวทางแก้ไขการเรียนภาษาบาลีพร้อมทั้งกำหนดกลยุทธ์มาวางแผนยุทธศาสตร์ในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตัวเองเพื่อนำไปสู่ความมั่นคงความตั้งมั่นของตนเองและพระพุทธศาสนาแบบยั่งยืน

แนวคิดเรื่องแรงจูงใจ

นักการศึกษาได้ให้ความสำคัญกับทรัพยากรมนุษย์เป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุด นอกจากนั้นทรัพยากรมนุษย์ก็ยังไม่เหมือนทรัพยากรอื่น ๆ เพราะมนุษย์สามารถโน้มน้าวให้พัฒนาสูงขึ้นได้ตลอดเวลา ดังนั้นครูหรือผู้นำในทุกๆระดับยังต้องมีหน้าที่สำคัญที่เกี่ยวข้องอีกประการหนึ่ง นั่นคือการศึกษาให้มีความสำคัญเข้าใจพฤติกรรมของแต่ละคนและบุคคลในสังคมรอบข้าง การโน้มน้าวให้ผู้เรียนหรือผู้ปฏิบัติงานร่วมแรงร่วมใจเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ เพราะการเข้าใจสาเหตุของพฤติกรรมจะช่วยให้คนเรามีความเข้าใจซึ่งกันและกัน มีจิตใจที่จะช่วยเหลือกัน

และกัน ให้อภัยกันได้ง่ายขึ้น นักจิตวิทยาได้พยายามอธิบายสาเหตุของพฤติกรรม จึงพยายามสร้างทฤษฎีขึ้นโดยใช้ความคิดรวบยอดสมมติฐานที่เรียกว่า “แรงจูงใจ” มีความหมายตามในต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย (2549) ได้ให้ความหมายแรงจูงใจไว้ว่า แรงจูงใจ (Motive) มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า “Movere” แปลว่าเคลื่อนไหวหรือสภาวะที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม 3 ทิศทาง คือ การทำให้เกิดพฤติกรรม การยับยั้งพฤติกรรมและการกำหนดพฤติกรรม ในทางจิตวิทยา แรงจูงใจหมายถึง พลังที่มีอยู่ในตัวบุคคลซึ่งพร้อมที่จะกระตุ้น หรือชี้ทาง (Urge or Direct) ให้อินทรีย์กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

มัลลิกา คณานุรักษ์ (2547) ได้ให้ความหมายแรงจูงใจไว้ว่า แรงจูงใจ (Motive) หมายถึง สภาวะภายในที่เป็นผลจากความต้องการแล้วคอยกระตุ้นให้แสดงพฤติกรรม ที่จะตอบสนองความต้องการ แรงจูงใจที่เกิดจากความต้องการทางกายเรียกว่าแรงขับ (Drive) ได้แก่แรงขับความหิวแรงขับทางเพศ ฯลฯ ความต้องการ (Need) หมายถึงสภาวะเมื่อรู้สึกขาดแคลนทางกายและทางใจ ทั้งหมดเป็นกระบวนการภายในที่อธิบายเกี่ยวกับพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์

สุชา จันทน์เอม (2540) ได้ให้ความหมายการจูงใจ (Motivation) ไว้ว่า หมายถึง สภาวะที่อินทรีย์ถูกกระตุ้นให้แสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อบรรลุจุดหมายปลายทาง (Goal) ที่ตั้งไว้ พฤติกรรมที่สนองความต้องการของมนุษย์ และเป็นพฤติกรรมที่นำไปสู่จุดหมายปลายทางพฤติกรรมที่ถูกกระตุ้นโดยแรงขับ (Drive) ของแต่ละบุคคล มีแนวโน้มไปสู่จุดหมายปลายทางอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งร่างกายอาจจะสมประสงค์ในความปรารถนาอันเกิดจากแรงขับนั้น ๆ ได้

การจูงใจ (Motivation) จึงเป็นกระบวนการของการกระตุ้นให้เกิดการกระทำสนับสนุนกิจการที่กระทำให้เกิดความก้าวหน้า และกำหนดแบบแผนของกิจการที่กระทำ และการกระทำหรือพฤติกรรมได้รับอิทธิพลจากจุดมุ่งหมายที่การกระทำหรือพฤติกรรมนั้น ๆ มุ่งไปสู่ เป็นเรื่องที่ซับซ้อน ปัจจัยต่าง ๆ ที่กระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมจะไม่มีความสัมพันธ์กันชนิดตรงไปตรงมาลักษณะของการจูงใจ คือ เปลี่ยนแปลงได้ทุกโอกาสแม้ว่าเขาจะประพฤติปฏิบัติอยู่เหมือนเดิม ทำให้ทราบถึงลักษณะที่แสดงออกของมนุษย์ บุคคลสองคนอาจจะกระทำในสิ่งเดียวกันโดยมีเหตุผลในการกระทำต่างกัน หรืออาจจะกระทำในสิ่งที่ต่างกันแต่มีเหตุผลการกระทำที่เหมือนกัน (สุจิตรา พรหมนุชาธิป, 2549)

จากการประมวลแนวคิดของนักวิชาการ สรุปแรงจูงใจ คือสภาวะหรือกระบวนการที่ร่างกายและจิตใจของมนุษย์ถูกกระตุ้น ทำให้มีแรงขับ (Drive) ความต้องการ (Need) โดยมีปัจจัยต่าง ๆ ที่สะสมมาตั้งแต่เกิดจนถึงปัจจุบันเป็นตัวช่วยกระตุ้นให้เกิดการสร้างพฤติกรรมขึ้นมา ทั้งที่เป็นกุศล กลาง ๆ และอกุศล

การสร้างแรงจูงใจในพระพุทธศาสนา

การสร้างแรงจูงใจในพระพุทธศาสนานั้นผู้เขียนได้นำเอาวิธีการสร้างแรงจูงใจของพระพุทธองค์ที่ ทรงมีวิธีการหลากหลายวิธีในการดึงบุคคลต่าง ๆ เข้าหาธรรม ตั้งแต่ความศรัทธาในบุคลิกของพระองค์ คำตรัสที่กระตุกใจ ปฏิหารย์ 3 เรื่องที่ผู้ฟังรู้อยู่แล้ว ใช้ผู้นำในชุมชนนั้น ๆ ใช้อุปนิสัยหรือความเคยชินของผู้ฟัง ใช้นิทานชาดก หรือ

อุปกรณ์ง่าย ๆ และที่สำคัญคือ อนุปพุททิกถา ทำให้เห็นการสร้างแรงจูงใจแบบต่าง ๆ ของพระพุทธเจ้า ซึ่งยังมีพระสูตรต่าง ๆ อีกมากมายในพระไตรปิฎกที่แสดงให้เห็นพุทธวิธีการสอนของพระพุทธองค์ อันแสดงให้เห็นถึงพุทธคุณ คือปัญญาซึ่งทำให้สำเร็จพุทธภาวะ ความเป็นประโยชน์ตนและความถึงพร้อมด้วยประโยชน์ตน เป็นต้น และความกรุณา ซึ่งให้สำเร็จพุทธกิจ ความเป็นผู้เป็นที่พึ่งของโลก และการปฏิบัติเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น เป็นต้น แต่ผู้เขียนได้สรุปวิธีการไว้คือ

1. การรู้เท่าทันความจริง บุคคลเป็นอันมากมีความรู้ หรือ ภูมิวิชานิดสำเร็จรูปหรือตายตัวเหมือนถูกกักขังอยู่ในกรง ไม่สามารถหลุดไปสู่ความจริงได้ ความเป็นจริงนั้นเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ ณ ที่หนึ่ง ๆ ณ เวลาหนึ่ง ๆ ไม่มีเหมือนกันเลย ผู้ที่สร้างแรงจูงใจต้องทำให้ผู้เรียนเกิดปัญญาตรวจสอบตามสถานการณ์ความเป็นจริง เรียนรู้ในทุกสถานการณ์จนรู้ความจริง ปัญหาส่วนใหญ่ของมนุษย์คือ การไม่สามารถเรียนรู้ความจริง ผู้สร้างแรงจูงใจต้องสามารถนำปัญหาต่าง ๆ ที่กล่าวข้างต้นมาบูรณาการ กับหลักปฏิจกสัมปบาท (วินย. (บาลี) 4/1/1) เพื่อให้ผู้เรียนรู้แจ้ง รู้ชัดในหลักของความเปลี่ยนแปลง

2. การรู้เท่าทันกิเลสตัณหา พุทธศาสนาสอนให้ลดละ ความโลภ ความโกรธความหลง อกุศลมูล 3 (ที. ปา. (บาลี) 11/393/291) เพื่อการบังเกิดขึ้นของปัญญา แต่สมัยปัจจุบันเอากิเลสตัณหาเป็นตัวนำที่เรียกว่าการพัฒนาในปัจจุบันแฝงอยู่ด้วยโลกจกริต หรือมีโลกจกริตเป็นแกน ดังจะเห็นได้จาก การใช้สื่อกระตุ้น กิเลสตัณหาอยู่ในทุกอนุของอากาศที่มนุษย์หายใจ กิเลสตัณหาจึงท่วมโลก ในสภาพอย่างนี้เรียนรู้มากก็ไม่เกิดปัญญาที่แท้จริง จึงต้องเรียนรู้เท่าทันกิเลสตัณหาของตัวเอง โดยอาศัยการฝึกสติ

3. การฝึกการคิดแบบพระพุทธศาสนา การคิดไม่เป็นคิดไม่ถูกทำให้รู้อะไรเป็นคุ่น ๆ ท่อน ๆ หยาบ ๆ ไม่ละเอียด ไม่สุขุม ไม่ประณีต ไม่รอบครอบ หยาบกระระด้าง ไม่มีวิจารณ์ญาณ เชื่ออะไรง่าย ๆ ตกเป็นเหยื่อง่าย ถูกล้างสมองง่าย การมีโยนิโสมนสิการ (ส. ม. (บาลี) 19/5-129/2-36) เปรียบเหมือนเรากินอาหารเข้าไป อาหารที่เป็นท่อนเป็นคุ่นจะผ่านการย่อยจนละเอียด เมื่อย่อยจนละเอียดแล้วจะเอาไปใช้ทั้งหมดไม่ได้เพราะ สารบางอย่างไม่มีประโยชน์หรือมีโทษ ต้องเลือกดูดซึมเอาสารที่มีประโยชน์ไปใช้ การคิดอย่างละเอียดแยกคายทำให้รู้ละเอียด รู้ลึก รู้เชื่อมโยง สุขุมประณีต รู้ว่าอะไรจริงอะไรไม่จริงอะไรควรอะไรไม่ควรมีวิจารณ์ญาณ ผู้สร้างแรงจูงใจต้องให้ความสำคัญกับเรื่องความคิดในแบบโยนิโสมนสิการ เพราะเมื่อคิดได้คิดเป็นคิดถูก ก็จะเกิดปัญญาที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา

4. การไม่เชื่ออะไรง่าย ๆ พระพุทธองค์ทรงแสดงคำสอนกาลามสูตร (อง. ตัก. (บาลี) 20/505/241) นี้ที่เกสปุตตนิคมของชาวกาลามะ ว่าด้วยเรื่องความไม่เป็นผู้เชื่อง่าย 10ประการ ถ้าเชื่อง่ายโดยไม่ใช้โยนิโสมนสิการก็เข้าไปสู่ความโง่เขลา ความหลงผิด ความไม่จริงได้ง่าย (ประเวศ วะสี, 2540) พระพุทธองค์ท่านตรัสยิ่งไปกว่านั้นอีกคือ แม้องค์พระตถาคตเองพระสาวกควรจะพิจารณาตรวจสอบ เพื่อว่าพระสาวกจะได้มีความมั่นใจอย่างเต็มที่ในคุณค่าที่แท้จริงของพระศาสดาที่ตนประพฤติปฏิบัติตาม (พระดัมพลี วราหุ, 2551) มนุษย์เข้าไปสู่ความเสื่อมปัญญาได้ง่าย พระพุทธองค์จึงทรงเป็นห่วงเรื่องนี้ ได้ทรงสั่งสอนธรรมะไว้เป็นอันมากที่จะช่วยมนุษย์ไม่ให้หลุดไปสู่ความโง่เขลา รวมทั้งธรรมะเพื่อความไม่เป็นผู้ที่เชื่อง่ายหรือกาลามสูตรนี้ด้วย

5. การเจริญสติ โดยทั่วไปบุคคลมีจิตที่ไม่ตั้งอยู่ในความเป็นกลาง มีอคติต่าง ๆ เช่น ฉันทาคติ โทสาคติ และภยาคติ หรือเข้าไปติดในความพึงใจ หรือทิฐิบางอย่าง ทำให้ไม่รับรู้สิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง สิ่งต่าง ๆ ที่เราคิดว่าจริง แต่บ่อยครั้งมันไม่ใช่ความจริง เราดูเราเห็นไปตามความเชื่อหรือความพึงใจ เมื่อไม่จริงเราคิดว่ามันจริงเราก็เสื่อมจากปัญญา การเจริญสติทำให้จิตเป็นกลาง (ประเวศ วะสี, 2540) การฝึกสติจะเกิดวิวัฒนาการของกระบวนการของจิตออกมาให้เห็นขั้นตอนต่างๆ ตามที่เป็นจริง ตลอดจนความแตกต่างในคุณภาพของการรับรู้จากจิตใต้สำนึก สู่จิตสำนึก จากความรู้จักรอารมณ์ครั้งแรกอย่างเลื่อนราง จนรู้ได้อย่างชัดเจนและมีความละเอียดยิ่งขึ้น จากความรู้ที่โดดเดี่ยวจนรู้กระทั่งความสัมพันธ์เชิงเหตุผลและความสัมพันธ์อื่น ๆ จากความรู้ที่ยังบกพร่องไม่แน่นอนมีความลำเอียง จนถึงการเสนอความรู้ที่ชัดเจนไม่มีการบิดเบือน (พระญาณโพนิกเถระ, 2545) ดังที่พระพุทธองค์ตรัสเรียกสติปัญญาว่า “เอสมัคโค เป็นทางสายเอกหรือทางสายเดียวที่จะทำให้มนุษย์พ้นทุกข์” (ที. ม. (บาลี) 10/273–300/325)

6. การเรียนรู้ร่วมกัน พระพุทธเจ้าตรัสอธิบายปริหานิยธรรม (ที.ม. (บาลี) 10/70/90) แสดงแก่เจ้าวัชชีทั้งหลาย ในระบบสังคมมีคนหลายคนหลายกลุ่ม การที่ต่างคนต่างอยู่ไม่เรียนรู้ร่วมกัน ทำให้ไม่เกิดปัญญาเพียงพอที่จะดำรงชีวิตร่วมกันเพื่อเป็นไปด้วยดี สารสำคัญของอปริหานิยธรรม คือการพัฒนาปัญญาร่วมกัน เพราะการหมั่นมาประชุมพร้อมเพรียงและเนื่องนิตย์ ก็เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เกิดแรงจูงใจอันนำไปสู่การตัดสินใจร่วมกัน และพาไปสู่การกระทำที่พึงทำอย่างพร้อมเพรียงกัน ในการกระทำก็ต้องมีการเรียนรู้ การเรียนรู้ทำให้เกิดศักยภาพทางปัญญา อันนำไปสู่การเอาชนะอุปสรรคทั้งหลายทั้งปวง

7. กัลยาณมิตรธรรม ความมีกัลยาณมิตร คือ มีผู้แนะนำสั่งสอน ที่ปรึกษาเพื่อนที่คบหา ความรู้จักเลือกเสวนาบุคคล หรือเข้าหากับท่านผู้ทรงคุณทรงปัญญา มีความสามารถ ซึ่งจะช่วยสร้างแรงจูงใจ สนับสนุน ชี้ช่องทางเป็นแบบอย่าง ตลอดจนเป็นเครื่องอุดหนุนเกื้อกูลแก่กัน บุคคลพึงแสวงหากัลยาณมิตร และเป็นกัลยาณมิตรของผู้อื่นความสัมพันธ์ทุกชนิดควรเป็นไปด้วยกัลยาณมิตรธรรม ทำให้ฉลาดขึ้น พึ่งตัวเองได้มากขึ้น เข้าใจสิ่งต่าง ๆ ถูกต้องตามความเป็นจริง ความโลภ ความโกรธ ความหลงลดน้อยลง (ส. ม. (บาลี) 19/2-36)

8. ไม่ประมาท อัปมาทะ คือ ความเป็นอยู่อย่างไม่ขาดสติ ความเพียรที่มีสติเป็นเครื่องเร่งเร้าและควบคุมระมัดระวังตัวไม่ล้าไปในทางเสื่อม ไม่พลัดโอกาสในการทำความดีหรือความเจริญก้าวหน้า ตระหนักถึงสิ่งที่ต้องทำและไม่ทำ สำนึกในหน้าที่ มีความตื่นตัวกระปรี้กระเปร่า มีความตั้งใจ มีความใส่ใจ การเรียนรู้ ความมีปัญญา การใช้ปัญญา (ที. ม. (บาลี) 10/143/180)

9. หลักการพื้นฐานในการสร้างแรงจูงใจตามแนวพุทธ ประกอบด้วย 1) ความเอื้อเฟื้อ เพื่อยึดเหนี่ยวใจของบุคคลคณะของบุคคลไว้ในความสามัคคี หรือการสงเคราะห์ช่วยเหลือกัน คือหลักของสังคหวัตถุ 4 (ที.ปา. (บาลี) 11/140/167;267/244) เป็นพุทธวิธีที่ทรงใช้สร้างแรงจูงใจอย่างหนึ่ง ทาน การให้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อพอกกิเลสของผู้ให้ และสงเคราะห์ผู้รับ ปิยวาจาการเจรจาที่น่ารัก คำพูดที่น่ารักเป็นสิ่งที่ไม่ต้องซื้อหาใช้ไม่รู้จักหมดอัตถจริยา การประพฤติประโยชน์ ขวนขวายช่วยเหลือ บำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ สมานัตตา ความมีตนเสมอ ทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอในหมู่ชนทั้งหลาย วางตนเหมาะสมกับฐานะ ภาวะ บุคคลเหตุการณ์

และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมแล้วแต่กรณี 2) ประมาณหรือคุณสมบัติที่เป็นเครื่องสร้างแรงจูงใจ คือหลักประมาณ 4 (อง.จตุกก.(บาลี) 21/65/93) บุคคลที่เลื่อมใสในรูปร่างสวยงามทรวดทรงดีทำทางสง่าหรือรูปประมาณชอบใจเลื่อมใสในเสียงที่ไพเราะ โฆษประมาณ ชอบใจเลื่อมใสในการปฏิบัติเคร่งครัด หรือสิ่งของเครื่องใช้ที่เศร้าหมองผู้เลื่อมใสจากการพิจารณาด้วยปัญญาเห็นสารธรรมหรือการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา หรือธรรมประมาณ พระพุทธเจ้าทรงมีพระคุณสมบัติทั้งที่ข้อบางข้อทรงถือแต่พอดีจึงทรงครองใจทุกจำพวก ได้ทั้งหมดคนที่เห็นพระพุทธเจ้าแล้ว ที่ไม่เลื่อมใสค้นหาได้ยากยิ่งนัก ผู้สร้างแรงจูงใจต้องสร้างความเลื่อมใสธรรมประมาณให้มากเพราะเป็นการรู้ชัดคนที่มองอย่างแท้จริง 3) การรู้ความประพฤติปกติ พื้นเพของจิต อุปนิสัย มาสร้างแรงจูงใจ จริตหรือจริยา 6 (ขุ.ม.(บาลี) 29/27/435; 889/555) ตัวความประพฤติเรียกว่า จริยา บุคคลผู้มีความประพฤติดังนั้น ๆ เรียกว่า จริต มี 6 อย่าง ได้แก่ 1) ราคะจริตรักสวयรักงาม ร่าเริงยินดี พอกพอใจกับอารมณ์ที่สวयงาม ความสุภาพเรียบร้อยและรู้สึกเกลียดชังอารมณ์ที่อยู่ตรงข้าม 2) โทสะจริต หงุดหงิดริบร้อนจิตจะทำอะไรก็จะปล่อยเร็วรับเร็วชอบความเร็วต่าง ๆ สิ่งที่น่าใจให้นึกถึงความเร็ว หรือสิ่งของที่มีความเร็วอยู่ในตัว 3) โมหะจริต เขลาซิม จะเป็นคนขาดความไวต่ออารมณ์ไม่ไฝหาแต่คอยให้อารมณ์กระตุ้นส่วนมากสนองสังคมด้วยกำลังกายไม่ค่อยมีความรู้สึกรู้คิดเป็นของตัวเอง 4) สัทธาจริต บูชาความเชื่อ ประพฤติตามความเชื่อทำตามความเชื่อ ชอบตื่นข่าว ตื่นของตื่นคนพิเศษ 5) วิทกจริตกังวลมาก คิดมาก ห่วงหน้าห่วงหลังมากเกินไป ลังเลใจอยู่ตลอด และเกินเหตุเกินผล ไม่กล้าตัดสินใจ หรือ ตกใจใจ ทำงานได้ถี่ถ้วนแต่ช้า 6) พุทธจริต ฉลาด ชอบหาความรู้ใช้ความรู้ ชอบค้นคว้า มีความภูมิใจที่ได้ใช้ความรู้ คนเราทุกคนมีจริตทั้งหกนี้อย่างใดอย่างหนึ่งประจำใจ และจริตอย่างอื่นผสมมากบ้างน้อยบ้าง สาเหตุการเกิดจริตจิตกับจริตเป็นคนละอย่างกัน จิตเป็นธรรมชาติดั้งเดิม ให้เกิดความสำเร็จของความนึกคิดเท่านั้น จริตเกิดขึ้นภายหลังซึ่งเป็นตัวขุบย้อมจิตให้จิตแปรเปลี่ยนไป จิตเปรียบเหมือนเนื้อผ้า จริตเปรียบเหมือนสีย้อมผ้า จริตเกิดได้เพราะการอบรม ต้องตรึงตรองนึกคิดถึงสิ่งนั้นบ่อย ๆ จิตใจคิดนึกถึงสิ่งนั้นซ้ำ ๆ ซาก ๆ การทำอะไรร้อย ๆ สำคัญมาก เพราะจะทำให้จิตเกิดความเคยชิน จากที่ทำยากก็จะทำได้ง่าย ๆ จากที่ไม่ชอบก็จะค่อย ๆ ชอบ สิ่งที่ไม่เคยติดก็จะติด

พระพุทธศาสนามีเครื่องมืออันทรงพลังยิ่งที่จะส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเป็นพลังในการสร้างแรงจูงใจ ธรรมะทั้งหมดในพระพุทธศาสนาเป็นไปเพื่อให้บุคคลและชุมชนเกิดปัญญา และการบัญญัติวินัยของพระพุทธองค์ก็เพื่อฝึกสาวกทุกคนให้มีวินัยในตนเอง เพราะวินัยก็คือ วิธีที่จะใช้เพื่อให้ได้ผลสำเร็จบางอย่าง ผลของการมีวินัยมีศีลซึ่งยิ่งสมบูรณ์มากเท่าไรผลของการปฏิบัติธรรมยิ่งสูงมากขึ้นเท่านั้น ในความเป็นจริงทุกคนมีวินัยพอ ๆ กับคนอื่นแต่เขายังไม่ได้เลือกที่จะนำออกมาใช้ ยิ่งเราทำตามวินัยมากเท่าไรชีวิตเราก็จะพบว่าข้อวินัยต่าง ๆ ไม่ได้เคร่งครัดหรือลำบากในการปฏิบัติ ถ้ากระทำจนเกิดความเคยชินจนเห็นว่าเป็นการกระทำอย่างหนึ่งในการดำเนินชีวิตเหมือนกับภาษาต่างๆ ที่เราสามารถเรียนรู้ได้ เพราะฉะนั้นวินัยต่างๆ จึงเป็นเครื่องมือที่ทุกคนสามารถนำมาใช้ได้ (สตีฟ แชนเลอร์ และสก็อต ริชาร์ดสัน, 2550) ผู้สร้างแรงจูงใจที่มีความสามารถจึงพยายามดึงศักยภาพในตัวบุคคลออกมาเพื่อจะนำชีวิตเขาไปสู่ความสำเร็จ พระพุทธศาสนาจึงเป็นศาสนาแห่งปัญญาหรือศาสนาแห่งการเรียนรู้ อยู่ที่ชาว

พุทธทั้งหลายจะมีกระบวนการอย่างไรที่จะเอาธรรมะและวินัยมาประยุกต์สร้างแรงจูงใจ เพื่อให้ไหลเข้าสู่จิตใจบุคคลและสังคมได้อย่างถูกต้อง สมบูรณ์ จนเกิดผลดีในที่สุด

สรุป

แรงจูงใจ คือสภาวะหรือกระบวนการที่ร่างกายและจิตใจของมนุษย์ถูกกระตุ้น ทำให้มีแรงขับ (Drive) ความต้องการ (Need) โดยมีปัจจัยต่างๆ ที่สะสมมาตั้งแต่เกิดจนถึงปัจจุบันเป็นตัวช่วยกระตุ้นให้เกิดการสร้างพฤติกรรมขึ้นมา ทั้งที่เป็นกุศล กลางๆ และอกุศล การสร้างแรงจูงใจในพระพุทธศาสนาจะเห็นได้ว่าพระพุทธองค์ที่ทรงมีวิธีการหลากหลายวิธีในการดึงบุคคลต่าง ๆ เข้าหาธรรม ตั้งแต่ความศรัทธาในบุคลิกของพระองค์ คำตรัสที่กระตุกใจ ปฎิหาริย์ 3 เรื่องที่ผู้ฟังรู้อยู่แล้ว ใช้ผู้นำในชุมชนนั้น ๆ ใช้อุปนิสัยหรือความเคยชินของผู้ฟัง ใช้นิทานชาดก หรืออุปกรณง่าย ๆ และที่สำคัญคือ อนุพุทธานุภาพ ทำให้เห็นการสร้างแรงจูงใจแบบต่าง ๆ ของพระพุทธเจ้า ซึ่งยังมีพระสูตรต่าง ๆ อีกมากมายในพระไตรปิฎกที่แสดงให้เห็นพุทธวิธีการสอนของพระพุทธองค์ อันแสดงให้เห็นถึงพุทธคุณ คือปัญญาซึ่งทำให้สำเร็จพุทธภาวะ ความเป็นประโยชน์ตนและความถึงพร้อมด้วยประโยชน์ตน เป็นต้น และความกรุณา ซึ่งให้สำเร็จพุทธกิจ ความเป็นผู้เป็นที่พึ่งของโลก และการปฏิบัติเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น เป็นต้น นอกจากนี้ควรมี 1) การรู้เท่าทันความจริง 2) การรู้เท่าทันกิเลสตัณหา 3) การฝึกการคิดแบบพระพุทธศาสนา 4) การไม่เชื่ออะไรง่าย ๆ 5) การเจริญสติ 6) การเรียนรู้ร่วมกัน 7) กัลยาณมิตรธรรม 8) ไม่ประมาท 9) มีความรู้พื้นฐานทางพระพุทธศาสนา คือ ความเอื้อเฟื้อ รู้ประมาณ เข้าใจตนเอง

เอกสารอ้างอิง

- จุฬารัตน์ เอื้ออำนวย. (2549). *จิตวิทยาสังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: แอคทีฟ พริน.
- ชาญชัย อาจิมสมาจาร. (2545). *สุดยอดเทคนิคสู่ครูมืออาชีพ*. กรุงเทพฯ: ปิไอซี.
- ประเวศ วะสี. (2540). *พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา. (2544). *จิตวิทยาการศึกษา*. กรุงเทพฯ: พัฒนาการศึกษ.
- พระดั่งบลิว ราหุล. (2551). *พระพุทธเจ้าสอนอะไร*. แปลโดย รศ.ชูศักดิ์ ทิพย์เกสร และคณะ. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระญาณโพนิกเถระ. (2545). *หัวใจกรรมฐาน*. แปลโดย พลตรีนายแพทย์ชาญ สุวรรณวิรัช. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: ศยาม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2555). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. พิมพ์ครั้งที่ 35. กรุงเทพฯ: ผลิตภัณ.
- มัลลิกา คณานุรักษ์. (2547). *จิตวิทยากับการสื่อสารของมนุษย์*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สติฟ แชนเลอร์ และสก็อต ริชาร์ดสัน. (2550). *100 วิธีทำให้คนยอมทำงานให้เรา*. แปลโดย สุดาวรรณ อริยะทรัพย์. พิมพ์ครั้งที่ 42. นนทบุรี: พี มีเดีย.
- สุจิตรา พรหมนุชาธิป. (2549). *มนุษย์สัมพันธ์*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาสน์.

สุชา จันทน์เอม. (2540). *จิตวิทยาทั่วไป*. พิมพ์ครั้งที่10. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

Deci, E.L.and Ryan, R.M.(200). Intrinsic and Extrinsic Motivations : Classic Definitions and New Directions. *Contemporary Educational Psychology*, 25, 54–67.